

транспортной доступности; 5) по отношению к природным и культурно-историческим объектам; 6) по режиму работы; 7) по архитектурно-планировочным особенностям; 8) по стилистике; 9-10) по спектру и направлениям оказываемых услуг; 11) по количеству принимаемых агроэкотуристов; 12-13) по объему, качеству туруслуг; 14) по эксклюзивности и комфорту; 15) по особенностям кухни и 16) отдыха; 17) по целевым установкам туристов; 18-19) по возрастной, гендерной категориям туристов; 20) по доле в услугах именно туристического продукта и т. д.

Перед краеведами стоят задачи: разработка «зеленых маршрутов» для включения в кластеры; оценка природно-ресурсного, демографического, социально-экономического, культурно-исторического потенциала регионов для развития АЭТ; разработка местных Повесток дня УР (МП-21) и др.

Выводы. Агророгодки и агроэкоусадыбы обогатили современные национальный и культурные ландшафты Беларуси, сделали ландшафты более мозаичными, что положительно влияет на развитие агроэкотуризма, на развитие регионов, туристической сферы, способствует решению проблем устойчивого экологического, демографического, социально-экономического развития. Оба полюса — агророгодки и агроэкоусадыбы — становятся объектами исследований не только в географии, но и в краеведении. Силами краеведов можно решать многие актуальные проблемы по развитию, модернизации сети агророгодков и агроэкоусадыб.

**Рецензент – кандидат географических наук,
доцент А.Ю. Скриган**

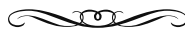
Литература:

1. Демьяненко У.С. Влияние агророгодков и агроусадыб Могилевской области на устойчивое развитие сельских территорий / У.С. Демьяненко, И.Н. Шарухо // Проблемы устойчивого развития регионов Республики Беларусь и сопредельных стран: Сб. науч. статей Второй Международ. науч.-практ. конф., 27-29 марта 2012 г., г. Могилев: В 2-х ч. / Под ред. И.Н. Шарухо, И.И. Пирожника, И.И. Бариновой. — Могилев: МГУ им. А.А. Кулешова, 2012. — Ч.2. - С. 12-14.
2. Клицунова В. Фактор места — основной акцент архитектуры сельского туризма / В. Клицунова, С. Сергачев // Архитектура и строительство. — 2008. — № 10. — С. 32-36.
3. Ридевский Г.В. Роль агророгодков в системе сельского расселения Могилевской области / Г.В. Ридевский, Е.П. Ковалёва // Проблемы устойчивого развития регионов Республики Беларусь и сопредельных стран: Сб. науч. статей Второй Международ. науч.-практ. конф., 27-29 марта 2012 г., г. Могилев: В 2-х ч. / Под ред. И.Н. Шарухо, И.И. Пирожника, И.И. Бариновой. — Могилев: МГУ им. А.А. Кулешова, 2012. — Ч.1. — С. 300-303.
4. Шарухо И.Н. Значение культурно-географических аттракций в развитии современной сети агророгодков Беларуси // Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. «Регион-2006: стратегія оптимального розвитку», 15-16 трав. 2006 р., м. Харків / Гол. редкол. В.С. Бакіров. — Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2006. — С. 188-191.
5. Шарухо И.Н. Местечки Беларуси: из прошлого в будущее / И.Н. Шарухо // Псковский регионологический журнал. — 2010. — № 10. — С. 65-71.

УДК 363.5.091.12 : 005.336.5(477)

Л.Г. Шилова

ЗОШ №14, м. Мелітополь, Запорізька область

СУЧАСНІЙ ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ – СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Акцентується увага на значенні підготовки школою компетентної особистості, здатної до саморозвитку і навчання на протязі всього життя, чого потребує Національна доктрина освіти України. Приводяться інноваційні методи, форми, прийоми роботи з учнями. Підкреслюється необхідність інноваційної культури, якою повинен володіти вчитель.

Ключові слова: інновації, освіта, саморозвиток.

L. Shilova

MODERN SCHOOL EDUCATION NEEDS A MODERN TEACHER

The attention is focused on the importance of the school preparation of a competent personality able to self-development and study throughout the life according to the National educational doctrine of Ukraine. Innovative methods and forms of work with students are given here. The need for cultural innovation which the teacher should know is also emphasized.

Keywords: innovations, education, self-development.

Л.Г. Шилова

СОВРЕМЕННОМУ ШКОЛЬНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ – СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ

Акцентируется внимание на значении подготовки школой компетентной личности, способной к саморазвитию и обучению на протяжении всей жизни, чего требует Национальная доктрина образования Украины. Приводятся инновационные методы, формы, приёмы работы с учащимися. Подчеркивается необходимость инновационной культуры, которой должен владеть учитель.

Ключевые слова: инновации, образование, саморазвитие.

Вступ, вихідні передумови. Національною доктриною розвитку освіти в Україні наголошується на необхідності формування компетентної особистості, здатної до самоосвіти, до потреби творчого саморозвитку впродовж всього життя [3]. На думку сучасних науковців – О.В. Овчарук, О.І. Локшиної, О.Я. Савченка, У.Г. Єрмакова, В.В. Краєвського та ін., набуття життєво важливих компетентностей дає людині можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві та почуватися самодостатньо. Для формування нового учня потрібен новий учитель, який би постійно піклувався про зростання своєї педагогічної майстерності, оскільки рівень культури вчителя, його мислення, світогляд завжди є актуальною проблемою.

Під компетентністю розуміється коло питань, в якому особистість володіє пізнанням і досвідом, що дозволяє людині мати успіх у власному житті. Компетентності самоосвіти та саморозвитку пов'язані з потребою і готовністю постійно навчатися, і тому це є найважливішим завданням сучасної школи.

На теоретико-методологічному рівні проблема саморозвитку висвітлюється у працях вітчизняних (О. Газман, Г. Звенигородська, Л. Куликова, О. Киричук та ін.) і зарубіжних (А. Маслоу, К. Роджерс та ін.) дослідників. Аналізуються і психологічні аспекти саморозвитку (С. Максименко, Г. Цукерман). Поняття «саморозвиток» є одним із ключових понять у філософії, психології, соціології. Саморозвиток – внутрішній процес, певний спосіб реагування людини на вплив середовища, усвідомлене вдосконалення себе самого людиною; це вищий рівень саморуку [7]. Проблеми формування готовності учнів до самоосвіти розкриваються у роботах Б.Ф. Райського, П.І. Підкасистого, М.Ф. Терещенка та ін. [2]. Висновок є таким, що самоосвіта – це систематична самостійна навчальна діяльність, а її ефективність залежить від ставлення до знань, від волі індивіда [4]. Центр ваги педагогічного процесу переноситься у бік формування способів розумових дій. Треба навчати дітей бачити можливості взаємодії між освітою та самоосвітою, навчанням та самонавчанням, стимулювати учнів розвивати власні здібності на основі тих знань, що вони здобули самостійно. Здійснювати таку роботу зможе тільки той учитель, який сам постійно працює над собою та вдосконалюється.

Мета і задачі статті – акцентувати увагу на якостях учителя, який повинен відповідати сучасності; розкрити процес становлення інноваційної культури вчителя; прослідкувати формування компетентності саморозвитку; навести приклади інноваційних методів, форм, прийомів роботи.

Виклад основного матеріалу. Однією з ознак сучасної педагогіки є здатність до оновлення – інноваційність (лат. *innovation* – оновлення, зміна). Результати педагогічного впливу завжди залежали від педагога, його компетентності та особистісно-професійних якостей. Введення інновацій у навчально-виховний процес, формування інноваційної культури вчителя супроводжується деякими психологічними аспектами. Виділяються етапи процесу інновації, якщо їх упроваджує педколектив (наприклад, у 1980-ті роки інновацією були різні колективні форми роботи). Спочатку адміністрацією школи проводиться аналітична робота, вивчається досвід учителя-ініціатора. Далі йде розробка нововведення, якщо виявилась його користь. На педнаradі обговорюється досвід учителя-новатора, уроки якого відкриті для спостереження. Добре, щоб учитель-новатор користувався авторитетом серед колег, своїм ентузіазмом захоплював їх. Для успішного впровадження інновацій необхідним є певний (бажано високий) освітній рівень як педагогів, так і учнів, а також відповідна мотивація нововведення, щоб серед колективу вчителів з п'яти типів ставлення до інновацій (активно позитивне, позитивне, нейтральне, пасивно негативне та активно негативне, за Л.В. Туріщевою) переважало перше, тобто активно позитивне. У деяких випадках інноваційний процес загальмовується, коли на його шляху стає психологічний бар'єр (це природне прагнення деяких педагогів до збереження стабільності, зважаючи на життєві стереотипи, що спонукають до обережності і побоювань). Такі вчителі не бажають витрачати сили на перенавчання (самоосвіту), ними володіє острах росту інтенсивності праці, острах непередбачених труднощів [6].

У школах, де адміністрація підтримує новаторів і поширює їх досвід, чуйно ставляться до тих, хто сприймає критику власних методів роботи як образу – навіть має місце поліпшення взаємин між педагогами, панує почуття радості за успіх колег. Так було і при втіленні в роботу проектної діяльності взагалі, і програми Intel («Навчання для Майбутнього»). Комп'ютерні презентації, публікації, веб-сайти з різних предметів навчання поповнили шкільну методичну скарбничку надбань учителів.

Дуже актуальним є зростання педагогічної майстерності вчителя, рівня його культури, мислення, світогляду, духовності. До основних функцій інноваційної діяльності вчителя відносяться прогресивні зміни педагогічного процесу і його компонентів: зміна в цілях (новою метою є розвиток особистісно-орієнтованої індивідуальності школяра), зміна у змісті освіти (нові стандарти освіти),

нові засоби навчання (комп'ютерне навчання), нові способи і прийоми навчання (В.Ф. Шаталов, П.В. Барабоха), розв'язку (В.В. Давидов, Л.В. Занков, Ш.А. Амонашвілі) [5]. Початковою базою інноваційної культури педагога є загальнокультурні якості: духовність, громадянськість, ерудиція. Оскільки вони пронизують зміст освітнього процесу, складають його атмосферу, то повинні поступово ставати якостями учнів.

Інноваційна культура особистості все більше визначається рівнем здатності людини до *творчості*, результатом якої є відкриття принципово нового розв'язання якоїсь проблеми, створення нових ідей, і до *критичного* (оцінюючого) мислення, яке є перевіркою нових ідей та виявляє їх недоліки. Професійними якостями, які сприяють внесенню в освітній процес новизни високого рівня ефективності, є знання предмета, технологічна культура та психологічна культура. Якостями, які необхідні для формування інноваційної культури педагога є: ставлення до дітей як до суб'єктів, що розвиваються; культура людської взаємодії; ставлення до себе як до суб'єкта, що розвивається. Оновлення навколишнього життя без обов'язкового оновлення себе – неможливе [5].

Молодий фахівець із ВНЗ, коли він прийшов працювати до школи, ще не замислюється над своїм саморозвитком, і тому дуже важливим для нього буде вплив і приклад педагогічного колективу (важливо, щоб у колективі були вчителі-новатори, які будуть слугувати йому і прикладом, і помічниками). Батьки віддали до школи найдорожче, що в них є, – своїх дітей, щоб учителі навчали, наставляли, плакали та виховували ці молоді паростки суспільства. Багато чого залежить від того, з яких педагогів складається педколектив, котрому довірено зрозуміти патріотів держави, компетентних, здатних до свого вдосконалення членів нашого суспільства.

У ранньому дитячому, потім у шкільному віці людина ще не розуміє того, чи здатна вона буде до навчання упродовж усього життя чи ні. До деяких особистостей це прийде само по собі і стане сенсом життя, для інших це буде приклад учителя - ерудованого, всебічно розвиненого, який через свою сором'язливість не скаже, що він усе життя навчається, щоб бути цікавим для дітей та сучасним для педагогіки. Як же формувати потяг до творчої самореалізації? Треба в учнях виховувати бажання діяти не тільки за існуючими шаблонами, інструкціями, алгоритмами, а і вносити щось нове – своє. Тоді такий учень буде цікавим для інших і буде задоволений собою. А це дасть поштовх для подальшого розвитку. Компетентність базується на знаннях, а самоосвіта і саморозвиток пов'язані з потребою та готовністю постійно навчатися. Є вчителі, які вважають, що вони цілком компетентні зі свого навчального предмета, що набутих у школі і ВНЗ життєво важливих компетентностей їм достатньо для можливості орієнтування у сучасному суспільстві, а нові знання, інформаційний простір – хай існують самі по собі окремо. Добре, що пострадянська освіта залишилась такою широкою у плані діапазону навчальних предметів. Добре, що ми не перейшли на вузьку спеціалізацію з 5-го класу. А добре це тому, що серед 15 вчителів-

предметників знайдуться 1, 2, 3, які уважні до кожної дитини. Вони помітять дитину, що має і свої думки відносно якогось глумачення, тобто творчу дитину.

Зазначаємо: «учитель повинен помітити», «учитель повинен похвалити»... А чи кожен учитель робить це? Ні. Не кожний. На нашу думку, відбір випускників у педагогічні ВНЗ повинен визначатись не тільки високими балами ЗНО. На вчительську професію треба брати або з сімейних педагогічних династій, або тих, хто палко бажає присвятити своє життя праці на ниві освіти. У зв'язку з цим, велика надія і обов'язок полягає на педколективі шкіл – саме вони повинні помітити таких учнів і рекомендувати їх у педагогічні ВНЗ. А після закінчення ВНЗ випускники, вже молоді викладачі (бо вчителем студента зроблять роки копійкою праці), повинні звітувати про свою роботу у школах, де вони навчалися. Бо в наші педагогічні ВНЗ ідуть дівчата, яких батьки бояться відправляти в інші міста, або йдуть заради дипломів. І, отримавши дипломи, деякі студенти так і не полюбили школу як місце своєї роботи, не люблять дітей як суб'єкт навчання, тобто вони не відповідають поняттю «учитель». Багато з них – ремісники, які вже через рік-два йдуть працювати на ринок. Отже, треба починати з учителя, який за рекомендацією педнаради вивчився на педагога, і формувати його інноваційну культуру.

У наш час невіруюча людина – це нонсенс. Атеїст, що викладає у школі, не дасть правильний орієнтир у геопросторі для дитини. 85% учителів у педколективах навіть бояться розмовляти про своє релігійне спрямування. А інші, щоб чогось «поганого» для них не сталося, кажуть, що вони в цьому нічого не розуміють і визначають, що вони дуже далекі від розмірковувань на цю тему. І це вчителі, яким зараз 40-50-60 років! Вони відчувають утруднення відповісти на питання: «У яку еру ми з вами живемо? Хіба не в нашу еру? А звідкіля почалось літосчислення нашої ери? Хіба не від Різдва Ісуса Христа?». Коли ці вчителі народились, панувала атеїстична епоха на радянському просторі, у ВНЗ їм не читали релігієзнавство і заборонялось навіть говорити на цю тему. А хіба вчитель вже самоосвітою не міг дійти до розуміння істини створення світу? Хіба хтось може виправдати бездуховність учителя? Висуваємо пропозицію. Для вчителів, які у ВНЗ не прослухали релігієзнавства, цей курс хоча б оглядово слід давати на курсах підвищення їх кваліфікації.

Чим же відрізняється сучасний урок від традиційного? Теоретичну основу сучасного уроку складають такі педагогічні та психологічні концепції, як активізація навчального процесу (М.М. Скаткін, І.Т. Огородников та ін.), оптимізація мислення (В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін), поетапне формування розумових дій (П.Я. Гальперін, Н.Ф. Талізін), проблемне навчання (М.І. Махмутов, Т.В. Кудрявцев). Згідно з цими концепціями, акцент роботи на уроці пересувається з діяльності вчителя на діяльність учня, на процес його навчання. Сенс навчання – це внутрішнє пристрасне ставлення учня до навчання, примірювання навчання до себе, свого досвіду, свого життя. Щоб знання виховували, слід виховувати ставлення до цих знань. Сенс

навчання – це усвідомлення дитиною об'єктивної значущості навчання та розуміння суб'єктивної значущості для себе навчання, пов'язаного з рівнем сформованості навчальної діяльності, її компонентів (навчального завдання, навчальних дій, самоконтролю та самооцінювання) на рівні амбіцій; він торкається глибин особистості учня. Від сенсу навчання залежить спрямованість школяра, тобто мотиви навчання. Мотив є спонукачем мислення, його регулятором. Кожен метод, прийом навчання повинен нести в собі потужний мотиваційний заряд. В інтелектуальних іграх домінує пізнавальний мотив – мотив досягнення результату. Мотиви, що виникають в учня самостійно, емоційно більш вагомі, бо вони не приймають допомогу, підказку вчителя.

В умовах сьогодення для втілення інтелектуальних можливостей учня вчителю треба шукати резерви їх розумового розвитку. Усюди, де це можливо і раціонально, вчитель повинен будити думку учня, розвивати в ньому активне творче мислення. На початку уроку після актуалізації знань, які вже є в учнів, учитель формує спільні цілі праці на уроці, озвучує мотивацію (бажано теж спільну) і застосовує, наприклад: колективні форми роботи, які охоплюють кожного в класі (робота в парах, робота в групах, робота консультантів, робота в ланцюжках) [9]; прийом «Вільного письма» для встановлення знань і уяви учнів на початку уроку та в кінці його; прийом «Айсберг» – для уміння протиставляти ідеї та створювати ідеї власні; прийом «Кубування» – це перетворення інформації на спонтанні важливі ідеї (навіть фантастичні); «Мозковий штурм», що сприяє установленню причинно-наслідкових зв'язків і має за мету зібрати якнайбільше ідей, а потім аналізувати їх групою і відкидати доти, доки не залишаться одна-дві; прийом «Інтенсифікованої атаки», що полягає у колективній роботі з розв'язання певної складної проблеми – усі учні міркують над нею, доповнюють один одного, розвивають одні ідеї, спростовують інші; прийом «Групування» із великим творчим зарядом; прийом «Екстраполяції», що базується

на функції мозку прогнозувати – перенесення об'єкта в уявне майбутнє; прийом парадоксів; метод дискусії – суперечка по суті, в якій важливими є цінності, одержані учнями під час неї [1]; диспут – одна з форм навчальної діяльності, що допомагає розвивати в дітей самостійність, логічне мислення, соціальну і моральну зрілість, формувати погляди та переконання. Доцільним є застосування на уроці ігор: інтелектуальних, ситуаційних, ігор-вікторин, прес-конференцій. Їх мета – навчити школярів розбиратись у суперечливих явищах сучасного світу, виробити в них причетність до всього, що відбувається. Ділова гра – це ігрова імітаційна модель, що відтворює умови, зміст, стосунки, динаміку тієї чи іншої діяльності, дозволяє програвати можливі варіанти поведінки, прийняття рішень.

Не все з вищезазначеного треба намагатися застосовувати. Потрібно втілювати тільки те, що вразило вчителя, тоді у нього вийде все як слід. Дуже важливо, щоб діти помічали головне, вміли висувати гіпотези, ставити запитання, щоб намагалися самі робити висновки, щоби брали участь у сприйнятті-створенні знань уроку. Вчитель має звертатися до чуттєвого досвіду дітей та націлювати до застосування знань у житті.

Висновки. Заплановані методи і форми навчання учитель повинен «пропустити крізь себе», через свою душу. Творча діяльність – це активна взаємодія людини з навколишнім світом, внаслідок якої людина цілеспрямовано змінює світ, створює щось нове, те, що має суспільне значення, але до цього не існувало. У процесі творчої діяльності змінюється не лише об'єктивний світ, що оточує людину, але й сама людина, розвиваються її духовні та фізичні сили. Ф.В. Одоєвський писав: «Намагайтеся не лише передавати людині знання, але й прагніть того, щоб вона набула здатності самостійно доходити до них».

**Рецензент – кандидат географічних наук,
доцент О.З. Байтеряков**

Література:

1. Врублевська М.О. Секрети успішного уроку географії. – Харків: Основа, 2005.
2. Максименко О.І. Формування компетентності саморозвитку. – Харків: Основа, 2007.
3. Національна доктрина розвитку освіти: Указ Президента України, № 347. – К., 2002.
4. Селевко Т.К. Руководство по организации самовоспитания школьников. – М.: Народное образование, 1997.
5. Ситник Ю.П. Особливості формування інноваційної культури вчителя. – Харків: Основа, 2007.
6. Туріщева Л.В. Інновації на уроках географії. – Харків: Основа, 2007.
7. Щедровицкий Г.П. Об исходных принципах анализа проблем обучения и развития в рамках теории деятельности // Обучение и развитие. – М., 1996.
8. Шилова Л.Г. Від навчання географії – до навічання // Матеріали наук.-практ. конф. ЛНУ. – Львів, 2003.
9. Шилова Л.Г. Причорноморський економічний район. Колективні форми роботи на уроці // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2002. – № 12.
10. Шилова Л.Г. Удосконалення уроку географії – шлях до розвитку особистості // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – К.: Ін-т передових технологій. - 2008. – Вип. 8.